

WAARNEMINGEN VAN DE ONDERGRONDSE WOELMUIS EN ANDERE KLEINE ZOOGDIEREN IN ZUID-LIMBURG

Reinier Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond

Frank Mertens, Stationsstraat 42, 6701 AM Wageningen

In 1979 en 1980 is een onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen en de ecologie van de Ondergrondse woelmuis (*Pitymys subterraneus*) in Zuid-Limburg door VAN LEEUWEN & LIGTVOET (1984). Tijdens dat onderzoek zijn op zeven locaties in Limburg Ondergrondse woelmuizen gevangen. In het kader van een Hazelmuis-inventarisatie weekend, georganiseerd door de Veldwerkgroep van de VZZ en de Zoogdierenwerkgroep van het NHG, leek het interessant om te bekijken of de Ondergrondse woelmuis daar nog steeds aanwezig is. Temeer omdat bekend is, dat het biotoop van deze soort in kwaliteit vermindert door intensivering en schaalvergroting.

Door schaalvergroting verdwijnen vele "lintvormige landschapselementen met meerjarige overgangsvegetaties", zijnde het voorkeursbiotoop van de Ondergrondse woelmuis. De afname aan geschikt biotoop leidt tot achteruitgang of zelfs verdwijnen van de Ondergrondse woelmuis.

Om een globale indruk te verkrijgen van de situatie in 1998 zijn op twee van de zeven

door Van Leeuwen en Ligtoet bemonsterde locaties opnieuw vallen gezet.

METHODEN

In het Gerendal en in Gronsvelt is gevangen met behulp van Longworth lifetraps en pit-

vallen. In Gronsvelt is op exact dezelfde locatie gevangen als in 1979 (VAN LEEUWEN & LIGTVOET, 1984). In het Gerendal kon de locatie niet precies teruggevonden worden, maar de vallen zullen niet ver van de plek gestaan hebben waar in 1979/1980 is gevangen. In het Gerendal is met 45 Longworth lifetraps en 15 pitvallen gevangen. Daarvan zijn 10 Longworth lifetraps in het bos geplaatst om de eventuele aanwezigheid van de Grote bosmuis aan te tonen. In Gronsvelt is met 40 Longworth lifetraps en 15 pitvallen gevangen. Daar stonden alle vallen in meerjarige kruidachtige vegetaties. De vallen zijn gecontroleerd op 18 september (23 uur), 19 september (8, 15 en 23 uur) en 20 september 1998 (8 uur), waarna de vallen werden opgeruimd. In feite beslaat het onderzoek slechts twee valnachten.

VANGPLAATSEN

De vegetatie in Gronsvelt betreft een meerjarige, kruidachtige vegetatie. De eerste vangst van de Ondergrondse woelmuis is verricht in een akkerrand. Deze rand staat in verbinding met een veldje, dat gedurende verschillende jaren niet is gemaaid. In het veldje zijn enkele kleine meidoornstruiken opgeslagen. De vangplaatsen in het Gerendal zijn gelegen in een akkerrand en in een akker. De akkerrand is bedekt met een meerjarige, kruidachtige vegetatie en ligt nabij een oude meidoornhaag. De vegetatie wordt er gedomineerd door grassen. De akker is ingericht voor de teelt van cultuurgewassen ten behoeve van de Hamster. 's Winters blijft het gewas dan ook op dit veld staan. Plaatselijk zijn er gedeelten te vinden met veel grassen die een goede dekking voor muizen bieden.



Close-up van de Ondergrondse woelmuis gevangen te Gronsvelt op 19 september 1998 (foto: Frank Mertens).

TABEL 1
Overzicht van het aantal vangsten van kleine zoogdieren per locatie.

	Gerendal	Gronsveld
Bosspitsmuis		
<i>Sorex araneus/coronatus</i>	0	5
Huisspitsmuis		
<i>Crocidura russula</i>	3	4
Rosse woelmuis		
<i>Clethrionomys glareolus</i>	14	1
Ondergrondse woelmuis		
<i>Pitymys subterraneus</i>	0	2
Veldmuis		
<i>Microtus arvalis</i>	5	0
Aardmuis		
<i>Microtus agrestis</i>	0	1
Bosmuis		
<i>Apodemus sylvaticus</i>	5	7
Totaal	28	20

RESULTATEN

In tabel 1 staan de vangsten in het Gerendal en Gronsveld weergegeven. In het Gerendal werden vier soorten aangetroffen (Huisspitsmuis, Rosse woelmuis, Veldmuis, Bosmuis) en in Gronsveld zes (Bosspitsmuis, Huisspitsmuis, Rosse woelmuis, Ondergrondse woelmuis, Aardmuis, Bosmuis).

DISCUSSIE

Door VAN LEEUWEN & LIGTVOET (1984) zijn zowel in het Gerendal als in Gronsveld tijdens hun onderzoek in 1979/1980 vele vangsten van de Ondergrondse woelmuis gedaan. In 1968/1969 heeft VAN LAAR (1971) op beide plekken eveneens Ondergrondse woelmuizen gevangen.

Nu, dertig jaar later, blijkt de soort in Gronsveld

nog steeds aanwezig te zijn. In het Gerendal is de Ondergrondse woelmuis tijdens ons inventarisatie-weekend niet aangetroffen. Gezien de beperktheid van de inventarisatie in 1998 mag niet direct worden geconcludeerd dat de soort er is verdwenen, maar het wordt twijfelachtig of ze er nog voorkomt. Vooral omdat in het Gerendal in een, ogenschijnlijk, optimaal Ondergrondse woelmuizenbiotoop is gevangen.

Het zwaartepunt van de verspreiding van de Grote bosmuis in Limburg is gelegen in de Vijlener bossen bij Vaals. Dit sluit aan bij het voorkomen in de Waalse en Duitse grensstreek (BERGERS *et al.* 1989). Tot op heden is de soort niet noordelijker dan Gulpen en tegelijkertijd niet ten westen van de Geuldal aangetroffen.

Het niet vangen van de Grote bosmuis in het Gerendal (en wellicht dus het ontbreken aldaar) brengt in dit beeld geen verandering. Oplettendheid blijft geboden. Want enerzijds als de aan- of afwezigheid van de Grote bosmuis uitsluitend een kwestie van een nog niet voltooide uitbreiding betreft, dan zal de soort de barrière van het Geuldal passeren en duikt hij vroeg of laat ook ten westen daarvan op. Anderzijds kan het zijn dat de Grote bosmuis gebonden is aan het specifieke bosbiotoop van de hoger gelegen bossen (boven 200-250 m NAP). In Zuid-Limburg komen dergelijke hoger gelegen bossen uitsluitend voor langs de Belgische grens bij Vijlen en Vaals. Indien dit het geval is, kan de Grote bosmuis zijn areaal niet verder uitbreiden en zal hij dus niet ten westen van het Geuldal opduiken.

De overige tijdens het weekeind gevangen muizensoorten behoren tot de in Zuid-Lim-

burg (en Nederland) algemeen voorkomende soorten (zie BROEKHUIZEN *et al.* 1992).

SUMMARY

OBSERVATIONS OF THE PINE VOLE AND OTHER SMALL MAMMALS IN SOUTHERN LIMBURG

During a weekend camp in the southern part of the Dutch province of Limburg in September 1998, two sites, one near the village of Gronsveld and one in the Gerendal area, were surveyed for the presence of small mammals, using live traps. The Pine vole, *Microtus subterraneus*, had been found at both sites in a previous survey some twenty years ago. The species was indeed trapped during this weekend at the Gronsveld site, but not at the Gerendal site. The limitations of the present investigation, however, mean that we cannot conclude that the pine vole has disappeared from the Gerendal area. In addition to the Pine vole, six other species of small mammals were trapped (see table 1).

LITERATUUR

- BERGERS, P.J.M., R.P.B. FOPPEN & J.J. VAN GELDER, 1989. De grote bosmuis in de boswachterij Vaals. *Natuurhistorisch Maandblad* 78(4):72-75.
- BROEKHUIZEN, S., B. HOEKSTRA, V. VAN LAAR, C. SMEENK & J.B.M. THISSEN. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV, Utrecht.
- LAAR, V. VAN, 1971. Over twee vindplaatsen van de ondergrondse woelmuis, *Pitymys subterraneus*, in Zuid-Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad* 60(4):52-57.
- LEEUEWEN, C. VAN, LIGTVOET, W., 1984. Oecologische aspecten van de ondergrondse woelmuis, *Pitymys subterraneus* (De Selys longcampis 1836), in Zuid-Limburg: 1-130. Verslag Vakgroep Populatiebiologie, Rijksuniversiteit Leiden, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.